

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ 'SÖZLÜK BİLGİSİ VE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ'NE YÖNELİK YETERLİKLERİ*

Ali GÖÇER**

Öz: Öğrencilerin anlama ve anlatma temel beceri alanlarındaki yeterlikleri doğrudan doğruya sahip oldukları söz varlıklarının yeterliklerine bağlıdır. Öğrencilerin sözcük dağarcıklarının zenginleşmesi de öğretmenlerin öğrenme sürecini tasarlarken sözcük öğretimine ne oranda yer verdikleriyle ve bu sürecin söz varlığı açısından ne kadar işlevsel yürütüldüğüyle ilgilidir. Bu açıdan araştırmanın amacı, Türkçe öğretmeni ve öğretmen adaylarının *sözlük bilgisi ve sözcük öğretimi*'ne yönelik yeterlikleri ile ilgili durum tespiti yapmaktır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma (...) Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenimlerini sürdüren 11 Türkçe öğretmeni adayı ile (...) ilinde görev yapan 25 Türkçe öğretmeninden oluşan 36 kişilik bir çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Çalışma grubu, amaçlı ve kümeleme örnekleme yöntemleriyle oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre, katılımcıların yarıdan fazlasının sözcük öğretimi uygulamalarını geleneksel anlayışla ve doğrudan sözlük kullanarak yürüttükleri anlaşılmıştır. Genel olarak ifade etmek gerekirse, çalışma grubundaki Türkçe öğretmen adaylarının *sözlük bilgisi ve sözcük öğretimi* açısından Türkçe öğretmenlerine göre daha iyi bir pedagojik yeterliğe sahip oldukları görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Türkçe eğitimi, sözlük bilgisi, sözcük öğretimi, öğretmen ve öğretmen adayı

* Bu çalışma, 21-24 Nisan 2016 tarihlerinde Antalya'da düzenlenecek olan 25. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'na gönderilen bildiri temel alınarak geliştirilmiştir.

** Doç. Dr.; Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

EFFICACY OF TURKISH TEACHERS AND TURKISH STUDENT TEACHERS ON KNOWLEDGE OF DICTIONARY AND TEACHING OF VOCABULARY*

Ali GÖÇER**

Abstract

Proficiency in basic skill areas students to understand and explain directly depends on the competence of their own vocabulary. The enrichment vocabulary of students' is related to the learning process of teachers in what they give words to what extent the design vocabulary of education and in terms of how this process is carried out functional. In this respect the purpose of this research is to perform situation on dictionary knowledge and the word for teaching competencies related of Turkish teachers and student teachers. Interviews method was used in the context of qualitative research approach in this study. This research was carried out through a working group (total 36 person) with 11 Turkish teacher candidates (...) University, Faculty of Education continue their education and consisting of 25 Turkish teachers working in the (...) city. The working group was created with the purpose and cluster sampling method. The obtained data is used to analyze the content analysis technique. It is understood according to the results more than half the participants carried out the words teaching practice traditional approach and directly using the dictionary. Generally it was observed Turkish student teachers have a better pedagogical competence according to Turkish teachers in terms of dictionary information and education of word in the study group.

Key words: Turkish education, knowledge of dictionary, vocabulary, teacher and student teacher

Giriş

İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini anlatmak, birbirleriyle iletişim kurmak amacıyla kullandıkları sesli ya da yazılı göstergeler dizgesine dil denir. İnsanlar, dil sayesinde ortaklaşa yaşamı kolaylaştırmışlardır, birbirleriyle ilişkilerini zenginleştirmişlerdir. Birikimler dille aktarılır; duygular, düşünceler, istekler dille

* This study was developed on the basis of the paper was submitted for 25th National Education Conference in Antalya on 21-24 April 2016.

** Assoc. Prof. Dr.; Erciyes University, Faculty of Education, Department of Turkish Education

◆ Ali Göçer

anlatılır. Bilimde, teknikte, sanatta... her alanda, dilin kurucu, yapıcı bir güç olduğu görülür (Bilgin, 2006, 1)'. Dilin sıralanan tüm işlevlerini yerine getirmesinde en önemli unsur dilin sahip olduğu söz varlığıdır. Bir dilin kelime kadrosu ne kadar zenginse o dili konuşanlar birbirleriyle iletişim kurmada, ilişkilerini zenginleştirmede, yaşam standartlarını yükseltmede, kısaca yaşamın her alanında var olabilmelerinde o oranda avantaja sahiptir.

Dili etkili, güzel ve doğru bir biçimde kullanabilme becerisinde bireyin sahip olduğu kelime hazinesinin önemi büyüktür (Göçer, 2009, 1026). Bireyin sahip olduğu söz varlığı, dilin en temel iki ayağı olan anlama ve anlatma becerilerini etkili ve verimli bir şekilde kullanmasını sağlayan zenginliğidir.

İnsan hayatında etkin role sahip unsurlardan biri olan dilin vazgeçilmezliğinin temelinde, insanoğluna kendisini ve dış dünyayı ifade etmesinde yardımcı olan sözcükler yatmaktadır. Sözcükler, insan zihninin isteğe bağlı olarak ürettiği yapay göstergelerdir. İnsanoğlu bu yapay göstergeler sayesinde dış dünyanın ayrıştırılarak içselleştirilmesini, algılanmasını ve anlamlandırılmasını gerçekleştirebilmektedir (Yalçın ve Özek, 2006, 130-131).

İletişimin gerçekleşmesi için kullanılan ve esas gayesi anlam aktarımı olan dilin anlam aktarmaya aracılık eden yapısal katmanları vardır. Bu katmanlar temelde sestten başlayıp en son seviye olan anlamda son bulur. Anlam açısından dilde kelimenin yeri çok farklıdır. Anlam adı verilen canlı yapının sözcük ile başladığı en çok kabul gören bir yaklaşımdır (Demirci, 2015, 13-14).

Sözcük bir dilin temel ögesidir. Bir dilin zengin ya da fakir olmasını sözcükle değerlendirenler çoktur (Günay, 2007, 11). Dilde olduğu gibi bireyin anlam evreninin zenginliği de geniş bir söz varlığına sahip olması ile doğrudan ilgilidir. Dahası bu birikimden yararlanarak anlama ve anlatma becerilerini etkin kullanabilmesi de sahip olunan sözcük dağarcığının etkin bir şekilde kullanılabilmesine bağlıdır. Nation'a (1994) göre, sözcük bilgisi, tek başına bir amaç değildir; zengin bir sözcük hazinesi dinleme, konuşma, okuma ve yazmanın gerçekleştirilmesini kolaylaştırır (Akt. Yelbay, 2015, 352). Budak (2000, 19) da zengin sözcük dağarcığının önem ve işlevini belirtmek için şunları söyler: Sözcük ve kavram zenginliği düşünce zenginliğine işaret eder. Bir bakıma iletişim sürecinin işleyişinde, düşünce oluşumu ve paylaşımında sözcükler temel adımları oluşturur.

Eğitimde bireyin sözcük dağarcığını geliştirme etkinlikleri içerisinde ilk iş olmasa bile sürecin akışına göre sözlüklere bakma ihtiyacı duyulabilir. Bu açıdan sözlük bireyin söz varlığını geliştirmede başvurabileceği önemli bir kaynaktır. Sözlük sadece sözcüklerin karşılığı olan sözcük anlamıyla sınırlı değildir.

Sözlük, bir dilin belli bir çağda ya da bütün çağlarda kullanılan sözcüklerini terimlerini ve kalıp kullanımlarını (deyimler, kalıp sözler, deyişler, atasözleri vb.),

alfabetik düzen içinde, tanımları, örnek tümceleri, söylenişleri, kökenleri, dil bilgisi kategorileri, eşanlamlıları, karşıt anlamlıları, bir başka dildeki karşıtlarıyla, vb. yapıtlara denir (Bingöl, 2006, 2).

Bir dilin sahip olduğu söz varlığının yaygın kullanılabilme durumunda olan sözcüklerden oluşan temel kaynaklar sözlüklerdir. Bu bakımdan sözlüklerin bireyin anlama ve anlama becerileriyle şekillenen anlam evreninin geliştirilmesinde önemli bir yeri vardır. Göçer'e göre, sözcükler, sözlükleri meydana getiren yapı taşlarıdır. Sözlükler, kelimelerin kullanımını bir yapı içinde göstermek için verilen örnekler aracılığı ile öğrencilerin şiir, hikâye, roman gibi türlerle Türkçenin inceliğini ve etkileyici güzelliğini tanımalarını sağlamak (Göçer, 2001, 388, 400) amacıyla kullanılır. Ancak, Türkçe derslerinde öğrencilerin sözcük dağarcıklarını geliştirme sürecinde ilk olarak sözlüklere başvurulmamalıdır. Çünkü bir sözcük içinde yer aldığı cümle ve metinde farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Kıran'a göre, bir sözlükbirimin (sözcüğün) anlamı, bağlam ve iletişim durumunda ortaya çıkar (Kıran, 2015, 61). O hâlde bir sözcüğün anlamı kavratılırken sözcüğün içinde bulunduğu bağlamdan hareket etmek doğru olur.

Özdemir'e (1991, 216) göre, sözcükler genellikle dilde bir başlarına kullanım alanına çıkmazlar. Dilin işleyiş düzeni içinde öteki sözcüklerle sıkı ilişkiler kurarak, birbirleriyle bağlantı oluşturarak kullanımda yer alırlar. Bu yönden sözcüklerin anlamlarını, onların kullanımları belirler. Sözcüklerin içinde bulunduğu, anlamlarını belirleyen öğelerin oluşturduğu bütüne yani sözcüğün cümle içindeki yerine bağlam diyoruz. Yaman ve Akkaya'ya (2014: 76) göre de bağlam, dilsel bir ögenin -ki bu öge, kelime/kelime grubu, cümle, paragraf, hatta metin olabilir- kendisinden daha büyük bir anlam bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesini sağlayan ve parça-bütün ilişkisi üzerine kurulan dilbilimsel veridir.

McCarten (2007) de kelime öğretiminde en etkin yolun bağlamdan hareket etme (akt.: Güney ve Aytan, 2014, 621) olduğunu belirtir. Öğrencilerin karşılaştıkları yeni sözcüklerin anlam yüklerini içinde bulunduğu bağlam içerisinde akıl yürütme yoluyla buldukları zaman, öğrenciler kalıcı öğrenme gerçekleştirmektedirler. Bundan dolayı öğretmenler, metin işleme sürecindeki sözcük öğretimi çalışmalarını bağlam temelli sözcük öğretimi yaklaşımına göre yürütmelidirler (Göçer, 2015, 62). Öğrenciler, bağlamda sözcüklerin çağrıştırdığı anlamları daha rahat görürler, üstelik anlama becerileri kamçılanır. Cümle ortamı sözcük dizgelerinden daha üstündür, çünkü cümle ortamında öğrenciler sözcüklerin anlamlarını bilmeden sözcüklerin cümle içinde geçişlerinden rahatlıkla çıkarabilirler (Demirezen, 1983, 164). Öğrencilerin hem okuduklarını, dinlediklerini tam olarak anlamaları hem de anlam kurma sürecinde yeni karşılaştıkları sözcükleri farklı anlamlarıyla kavrayarak aktif sözcük dağarcığına katabilmeleri için sözcük öğretimi sürecinde sözcük/sözcük grubu, cümle ve paragraf-metin unsurlarının dikkate alınmasında yarar vardır.

Söz varlığının bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olması örgün eğitim kurumlarında verilen dil eğitimi süreçlerinde *sözcük öğretimi ve sözlük bilgisi* konusunu gündeme getirmektedir. Öğrenme ve öğretme süreçlerinde hedef kitleye sözcük öğreniminin önemini kavratılması, söz varlığını geliştirme çalışmaları ve bu çalışmalar içerisinde sözlüklere başvurma uygulamaları üzerinde durulması gereken önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Göçer, Türkçe dersi metin işleme süreçlerinde sözcük öğretimi çalışmalarının bilinçli ve özenli bir şekilde yürütülmesinin gereğini vurgulamaktadır (Göçer, 2015, 50). Metin işleme süreçlerinde öğrencilerin aktif sözcük dağarcıklarını geliştirilmesinde çalışmaları planlı ve amaca hizmet edecek şekilde yürütülmesini sağlayacak da Türkçe öğretmeni adayları ve Türkçe öğretmenleridir.

Araştırmanın Amaç ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı, Türkçe öğretmeni ve öğretmen adaylarının *sözlük bilgisi ve sözcük öğretimi*'ne yönelik yeterlikleri ile ilgili durum tespiti yapmaktır. Bu amaçla Türkçe öğretmeni ve öğretmen adaylarının *sözlük bilgisi ve sözcük öğretimi*'ne yönelik uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmak ve bu konudaki genel görünümü ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Dil eğitiminde temel amacın öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi olduğu düşünülürse, öğrencilerin bu becerileri etkin kullanmaları açısından sahip oldukları söz varlıkları da büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin söz varlıklarının zenginleştirilmesinde öğretmenlerin öğrenme sürecindeki uygulamaları ve bu süreçte sergiledikleri yaklaşım tarzları önemlidir. Türkçe eğitimi ile doğrudan ilgili öğretmen ve öğretmen adaylarının bu konudaki bilgi, birikim, tecrübe ve uygulamalarının önemi büyüktür. Bu açıdan çalışmada öğretmen ve öğretmen adaylarının görüş ve uygulamalarını ortaya çıkarmaya odaklanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Öğretmenler/öğretmen adayları öğrenme-öğretme süreci etkinliklerinde sözlük kullanmakta mıdır? (Kullanmakta iseler) Hangi tür sözlükleri kullanmaktadırlar?
2. Öğretmenler/öğretmen adayları, sözcük dağarcığının bireyin dilsel, zihinsel ve sosyal gelişimi açısından taşıdığı önem konusunda neler düşünmektedirler?
3. Öğretmenler/öğretmen adayları, derslerinde öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirmek için neler yapmaktadırlar? (Metin işleme sürecinde sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi ile ilgili uygulamaları nelerdir?)
4. Öğretmenler/öğretmen adayları, lisans eğitimi sürecinde aldıkları derslerin; sözcük dağarcığının dil kullanımındaki yeri, sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi teknikleri, sözcük dağarcığının birey açısından önemi vb. noktalarda kendilerine yeterli bir hazırbulunuşluk kazandırdığını düşünmekte midirler?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmada, veri toplama aracı olarak görüşme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracıyla elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile incelenmiştir.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 45).

Verilerin Toplanması

Nitel araştırmadaki veri toplama ve çözümleme süreçleri, gündelik davranış ve eylemlerin anlamlarını geniş açıdan inceleme mekanizmaları olarak tarif edilir (Şekerler, 2015, 186). Nitel araştırmalarda görüşme yöntemi insanların geçmiş, şimdiki ya da gelecekle ilgili tutum, görüş ve davranışları ile ilgili bilgi almak amacıyla yapılmaktadır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015, 114). Görüşme yapanlara görüşme uygulanan kişilerin konu hakkındaki perspektifini anlama imkânı sunması ve verinin kendi sosyal içerikleri içinde toplanmasına olanak vermesi görüşmenin önemli faydalarındandır (Daymon 2002, akt. Bilim, 2015, 236).

Görüşme yapmak, bazıları için doğal, bazıları içinse özellikle derinleştirici sorular sormayı gerektiren ve sessizce beklemeyi öğretmesi bakımından zaman alır ve iyi bir görüşmeci olmayı sağlar. Görüşme yapmak, farklı kişi ve kişilikleri bir araya getiren karmaşık bir eylemdir (Glesne, 2012, 159-160). Görüşme yapan araştırmacı katılımcıya neyin sorulduğunu açıkça belirten sorular sormanın sorumluluğunu taşır. Anlaşılabilir sorular sormak araştırmacı ve katılımcı arasında yakınlığın kurulmasına yardımcı olur. Açıklık ve anlaşılabilirlik, insanların etkinlikten ya da hayatın diğer yönleri hakkında konuşurken nasıl bir dil kullandıklarını anlamakla daha da ilerletilebilir (Patton, 2014_a, 361).

Veri toplama aracı olarak hazırlanan görüşme formunda Türkçe öğretmeni ve Türkçe öğretmen adaylarına beş soru yöneltilmiştir. Görüşme ile öğretmen ve öğretmen adaylarının belirttikleri düşüncelerden hareketle ayrıntılı verilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel analiz, verileri bulgulara çevirme işlemidir (Patton, 2014_b, 432). Bu çalışmada elde edilen verileri bulgulara çevirme işlemi içerik analizi tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Punch'a göre, nitel çözümlemede verilerin içeriklerini keşfetmeye yönelik çözümleme için kodlama ilk ve asli bir işlemdir (Punch, 2005, 193). Kodlar, bir çalışmada toplanan tanımlayıcı ve yoruma dayalı bilgilere anlam birimleri

◆ Ali Göçer

atamak için kullanılan künye ve etiketlerdir. Kodlama analizdir. Metne dökülmüş ve sentezlenmiş notlar kümesini gözden geçirmek ve bir yandan da parçalar arasındaki ilişkilerin bütünlüğünü korumaya çalışarak anlamlı bir biçimde parçalara ayırmak analizin özünü oluşturur (Miles ve Huberman, 2015, 56). İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 259).

Görüşme sorularıyla elde edilen veriler tanıma, ilişkilerin tanımlanması, ayırma, kod ve tema oluşturma aşamalarına göre analiz edilerek incelenip yorumlanmıştır. Verilerden bulgulara ulaşma sürecinde yordama ve çıkarımlarda bulunma vb. teknikler kullanılarak analize derinlik kazandırma amacı güdülmüştür. Bulgular ifade edilirken betimsel açıklamalarla öğretmen ve öğretmen adaylarının sözlük bilgisi ve sözcük öğretimine yönelik yeterlikleri üzerine genel bir görünüm verilmeye çalışılmıştır.

Verilerin analizinde aşağıdaki işlem basamakları takip edilmiştir. İlk önce uygulanan görüşme formundaki sorulara verilen cevaplar arasından kayda değer görülen veriler tablolara işlenerek görsel hâle getirilmiştir. Tablolara işlenen verilerin incelenmesiyle kodlar oluşturulmuş; oluşturulan kodlardan benzer özellikler gösterenler birlikte düşünülerek üst kategorilere (tema) ulaşılmıştır.

Görüşme formu ile elde edilen verilerin analizi işlemlerinde aşağıdaki kodlama ve tanımlama tekniği kullanılmıştır:

A_1, A_2 : Araştırmacının sorularını,

$\ddot{O}_1, \ddot{O}_2, \ddot{O}_3, \dots$: Görüşüne başvuru Türkçe öğretmenlerini,

$\ddot{O}A_1, \ddot{O}A_2, \ddot{O}A_3, \dots$: Görüşüne başvuru Türkçe öğretmeni adaylarını,

[1], [2], [3]...: Katılımcıların (Türkçe öğretmeni ve öğretmen adaylarının) verdikleri cevaplardan kayda değer bulunup tabloya alınanları göstermektedir.

Çalışma Grubu

Bu araştırma, (...) ili merkez ilçelerinde görev yapan 16 Türkçe öğretmeni ve 2015-2016 eğitim yılı (...) Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim gören 11 Türkçe öğretmeni adaylarından oluşan bir çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Çalışma grubunda yer alan öğretmen ve öğretmen adayları seçilirken amaçlı ve kümeleme örnekleme yöntemleri kullanılmıştır.

Tablo 1. Çalışma Grubu/Katılımcılar ile İlgili Kişisel Bilgiler

<i>Katılımcıların Cinsiyet Durumu</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
Türkçe Öğretmeni	Kadın	13	52,00
	Erkek	12	48,00
Toplam		25	100,00
Türkçe Öğretmen Adayı	Kadın	4	36,36
	Erkek	7	63,64
Toplam		11	
Genel Toplam		36	100,00
<i>Öğretmenlerin Mezun Oldukları Üniversite/Fakülte/Bölüm/Eğitim Programı</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
Öğretmenler	Anadolu Ü. Fen-Edebiyat Fak. TDE Bölümü	2	8,00
	Gazi Ü. Gazi Eğitim Fak. Türkçe Öğretmenliği	3	12,00
	Niğde Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı	1	4,00
	Erciyes Ü. Eğitim Fak. Türkçe Öğretmenliği	7	28,00
	Marmara Ü. Eğitim Fak. Türkçe Öğretmenliği	1	4,00
	İnönü Ü. Eğitim Fak. Türkçe Öğretmenliği	1	4,00
	ERÜ Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı	7	28,00
	Niğde Ü. Eğitim Fak. Türkçe Öğretmenliği	2	8,00
	Fırat Ü. Fen – Edebiyat Fak. TDE Bölümü	1	4,00
Toplam		25	100,00
<i>Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Üniversite/Fakülte/Bölüm/Eğitim Programı</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
Erciyes Ü. Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği		11	100,00
Toplam		11	100,00
<i>Öğretmenlerin Görev Yaptıkları İlçeler Üniversite/Fakülte/Bölüm/Eğitim Programı</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
Melikgazi		8	31.25
Kocasinan		11	50.00
Talas		6	18.75

◆ Ali Göçer

Toplam	25	100,00
<i>Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Durumları</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
0-5 yıl	1	4,00
6-10 yıl	6	24,00
11-15 yıl	8	32,00
16-20 yıl	6	24,00
21 ve üstü	4	16,00
Toplam	25	100,00

Öğretmenlerin/Öğretmen Adaylarının Ders Verdiği Sınıflar

<i>Sınıf Düzeyleri</i>	<i>Öğretmen</i>		<i>Öğretmen Adayları</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
5. sınıf	4	16,00	2	48,61
6. sınıf	2	8,00	3	51,39
7. sınıf	5	20,00	2	
8. sınıf	3	12,00	2	51,39
6, 7 ve 8. sınıflar	10	40,00	3	
5-8. sınıflar (tümü)	1	4,00	4	
Toplam	25	100,00	11	100,00

Tablo 1'den de görülebileceği gibi araştırmaya 12'si kadın, 13'ü erkek olmak üzere toplam 25 Türkçe öğretmeni ve 4'ü kadın, 7'si erkek olmak üzere toplam 11 Türkçe öğretmeni adayı katılmıştır. Öğretmenlerin 14'ü Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümlerinden (Gazi, Erciyes, Marmara, İnönü ve Niğde Ü.); 11'i de Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinden (Anadolu, Erciyes, Niğde ve Fırat Ü.) mezun oldukları görülmüştür. Görüşüne başvuru alan öğretmenlerin çoğunun 6-20 yıl kıdem aralığında olduğu ve 8'inin Melikgazi ilçesinde, 11'inin Kocasinan ilçesinde, 6'sının da Talas ilçesinde görev yaptığı belirlenmiştir.

Bulgular

Görüşme ile Elde Edilen Bulgular

Tablo 2. Türkçe öğretmeni ve öğretmen adaylarının sözlük bilgisi

A ₁ : Bildiğiniz ve yer yer yararlandığınız üç sözlüğün ismini söyleyebilir misiniz?		
Tarih: 26-28.10.2015 / 02-13.11.2015	Kodlayarak Temalandırma	
Saat: Her görüşme ± 1'er saat.	Kodlar	Tema
Ö _{1,2,6,25} /ÖA _{1,2,3} : TDK Türkçe sözlük, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Ö.A. Aksoy) [I]. Ö ₃ : TDK'nın Türkçe sözlüğü, imla kılavuzu [II]. Ö _{4,19} : Büyük Türkçe sözlük, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü [III]. Ö _{4,8,13,16,17,18,21,22,23,24} : TDK Büyük Türkçe sözlük, Osmanlıca Türkçe Sözlük [IV]. Ö ₅ : TDK Türkçe sözlük, İlköğretim Türkçe Sözlük (Seçkin Yay.) [IV]. ÖA _{3,4} : Öğrencilerin dikkatini çekmek için elektronik sözlükten, akıllı tahtadan yararlanırım [V]. Ö _{9,10,11,12,14,15,20} /ÖA _{6,7,8,9,10,11} : TDK Türkçe sözlük [VI].	Sözlük çeşidi Eser Künyesi Bilişim teknolojisi	Sözlük Bilgisi

Tablo 2'de yer verilen verilere bakıldığında katılımcıların sözlük bilgisi durumlarını ortaya koyan net ifadeler dikkat çekmektedir. Türk Dilinin sözlükleriyle ilgili olarak tam eser künyesi verebilen katılımcı sayısının çok az olduğu görülmektedir. Katılımcıların sorulan sözlük ismine yönelik olarak verdikleri 'imla kılavuzu [II]' cevabı manidar bulunmuştur. Katılımcıların tamamına yakını TDK'nın Türkçe sözlüğünü, bunun yanında on öğretmen Osmanlıca Türkçe Sözlük (Ö_{4,8,13,16,17,18,21,22,23,24}); altı öğretmen ve öğretmen adayı atasözleri ve deyimler sözlüğünü (Ö.A. Aksoy) kullandığını söylemiştir. İki öğretmen (ÖA_{3,4}) öğrencilerin dikkatini çekmek için elektronik sözlükten, akıllı tahtadan yararlandığını belirtmiştir.

Tablo 3. Öğrenme-öğretme sürecinde sözlük kullanma durumu

A ₂ : Öğrenme-öğretme sürecinde kullanılmak üzere öğrencilerinize sözlük önermekte/kullanmakta mısınız? (Cevabınız evetse) hangi tür sözlükleri önerdiğinizizi/kullandığınızı söyleyebilir misiniz?		
Tarih: 26-28.10.2015 / 02-13.11.2015	Kodlayarak Temalandırma	
Saat: Her görüşme ± 1'er saat.	Kodlar	Tema
Ö _{1,2,4,5,6,7} : Evet, Türkçe derslerde sözlük ve yazım kılavuzu kullanıyorum [I]. Ö _{3,11,14,25} : Ortaokul Türkçe sözlük ve yazım kılavuzu aldırıyorum. İsteğe bağlı olarak da deyimler ve atasözleri sözlüğü almalarını söylüyorum [III]. ÖA _{1,2,3,4,5,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,23,24} : Evet, TDK Türkçe sözlüğünü kullanıyorum [III]. ÖA _{6,7} : Mikro öğretim çalışmalarımıza bağlamdan sözcük öğretimi kullanmayı öğrendiğimizden sözlüğü son çare olarak kullanıyorum [IV]. ÖA _{10,11} : Hayır kullanmıyorum [V]. Ö _{20,22} : TDK, MEB, internet [V]. Ö ₂₁ : Bazen sözlük kullanıyoruz [VI].	Ortaokul Türkçe sözlük Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü	Etkinliklerde Sözlük kullanımı

◆ Ali Göçer

Tablo 3'ten de görülebileceği gibi katılımcılardan iki öğretmen adayı dışında tamamı derslerinde Türkçe sözlük kullandığını belirtmiştir. Türkçe sözlük dışında dört öğretmen (Ö_{3,11,14,25}) deyimler ve atasözleri sözlüğü aldırıldığını belirtmiştir. İki öğretmen adayı (ÖA_{6,7}) mikro öğretim çalışmalarında sözcük öğretimini bağlamdan öğretmeyi düşündüğünden sözlüğü son çare olarak kullandırttığını [1V] belirtmiştir. İki öğretmen MEB, internet [V] kullandığını, bir öğretmen de bazen sözlük kullandıklarını [VI], İki öğretmen adayı da (ÖA_{10,11}) hiç sözlük kullanmadığını ifade etmiştir.

Tablo 4. Sözcük dağarcığının bireyin gelişimi açısından önemi

<i>A₃: Sözcük dağarcığının bireyin dilsel, zihinsel ve sosyal gelişimi açısından taşıdığı önem konusunda neler söylemek istersiniz?</i>	
Tarih: 26-28.10.2015 / 02-13.11.2015	Kodlayarak Temalandırma
Saat: Her görüşme ± 1'er saat.	Kodlar Tema(lar)
Ö _{1,10,11,12} : Sözcük dağarcığı zengin olan çocuk kendini ifade etme açısından diğerlerinden daha ileridedir. Bunun sonucunda da toplumda yer edinme anlamında önemli gelişme kaydeder [I]. Ö ₂ : Sözcük dağarcığı ne kadar zenginse, üreticilik, yararcılık, farklı bakış açıları ortaya koyma, problem çözme vb. becerileri o kadar gelişir. [II]. Ö _{3,5,6,17} /ÖA ₂ : Sözlük dağarcığı ne kadar zenginse, günlük hayatları da zengin olur. İletişim kurma, hayal kurma, düşünme, kendini ifade etme, okuduğunu anlama ve rahat yazı yazma becerileri gelişir [III]. Ö _{4,7,8} /ÖA ₁ : Gelişim bir bütündür, sözcük dağarcığı bu gelişim alanlarının lokomotifidir, hepsini olumlu yönde etkiler, ufku geniş olur [IV]. Ö _{20,21,22,25} /ÖA ₃ : Sözcük öğretiminde amaç öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir. Böylelikle Türkçenin zenginliği keşfedilir [V]. Ö _{9,13,15,16} /ÖA _{4,5} : İnsan zihnindeki sözcükler kadarınca düşünebilir, hayal edebilir, konuşabilir. Çevreyle etkileşimi iletişim kurabildiği kadardır [VI]. ÖA _{6,7,8,9,10,11,18,19} : Sözcük dağarcığı bireyin zihinsel kapasitesini artırır, düşünme, dil kullanım ve iletişim becerilerini geliştirir. Bu da sosyal hayatta aktif olmalarını sağlar [VI]. Ö ₂₃ : Özellikle dil gelişimi açısından önemlidir [VII].	üreticilik, yararcılık, problem çözme, iletişim kurma, hayal kurma, düşünme, okuduğunu anlama ve rahat yazı yazma
	Sözcük dağarcığının etki alanı Sözcük dağarcığının zenginliği ve avantajları

Tablo 4'e bakıldığında katılımcıların dile getirdiği 'gelişim alanlarının lokomotif, ufku genişletmesi [1V]'; iletişim kurma, hayal kurma, düşünme, kendini ifade etme, okuduğunu anlama ve rahat yazı yazma becerileri gelişir [III]; Türkçenin zenginliğin keşfedilmesi [V], bireyin zihinsel kapasitesini artırması, düşünme, iletişim becerilerini geliştirme ve sosyal hayatta aktif olmalarını sağlaması [VI]), özellikle dil gelişimi açısından önemli olduğu [VII] vb. görüşler dile getirilmiştir. Belirtilen görüşlerle *sözcük dağarcığının etki alanı ve sözcük dağarcığının zenginliği ve avantajlarının ortaya*

konulmasını sağlayan cevapları, bu alanda sorumluluk alan Türkçe öğretmenlerinin söz varlığının bireyin dilsel, zihinsel ve sosyal gelişiminde taşıdığı önemi bilmeleri dil eğitimi açısından önemli bulunmuştur. Bu durum öğrencilerin kendini ifade etme, üreticilik, yaratıcılık, problem çözme, iletişim kurma, hayal kurma, düşünme, okuduğunu anlama ve rahat yazı yazma gibi üst düzey lokomotif beceriler kazanmaları ve bunun sonucunda toplumda saygın bir yer edinmeleri bakımından önemlidir. Bütün bu beceriler kazandırıldığında öğretmenler görevlerini yerine getirmiş olmaktadır.

Tablo 5. Öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirme çalışmaları

<i>A₄: Etkinliklerinizde öğrencilerinizin sözcük dağarcığını geliştirmek için genel olarak neler yapmaktasınız? (Metin işleme sürecindeki sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi ile ilgili uygulamalarınız konusunda bilgi verebilir misiniz?)</i>		
Tarih: 26-28.10.2015 / 02-13.11.2015	Kodlayarak Temalandırma	
Saat: Her görüşme ± 1'er saat.	Kodlar	Temalar
Ö _{1,11,12} : Metin işlerken öğrencilerden anlamını bilmedikleri sözcüklerin altını çizmelerini istiyorum. Sonra sözcüğün geçtiği cümleyi okutuyorum ve akıştan tahmin ettiriyorum. En son sözlükten buldurup cümlede kullanıyorum. Belirledikleri sözcüğün anlamını asla söylemem, sözlükten baktırım. Ödev olarak da sözlük hazırlatırım [II]. Ö _{2,7,9,15} : Anlamını bilmedikleri sözcüklerin sözlük anlamının bulunması ve kullanımının kavratılmasını yapıyorum [III]. Ö _{3,5,17,19,20,23,25} /ÖA ₃ : Sözlüklerini yanlarında getirmelerini zorunlu kılıyorum. Metin işlerken bilinmeyen kelimelere anında sözlükten bakmalarını ve bu kelimeleri bir defterde toplamalarını istiyorum [III]. Ö _{4,6} : Bilmedikleri kelimeleri deftere yazdırıyor ve sözlükten bakmalarını sağlıyorum [IV]. ÖA _{1,2,4,5} : Genellikle bağlam temelli bir yaklaşım izleyerek, metnin bağlamından çıkararak sözcük öğretimi yapıyorum, en son olarak da sözlüğe baktırıyorum [V]. Ö ₈ : Bulmaca çözüyoruz [VI]. Ö _{10,13,14,16} : Metinde geçen bilinmeyen kelimeleri sözlükten buluyor, bu kelimelerle cümleler kuruyoruz [VII]. ÖA _{6,7,10} : Bağlam temelli sözcük öğretimi kullanıyorum, anlamı çıkarılmazsa çağrışım yoluyla ipucu veriyorum, en son olarak sözlük kullanıyorum [VIII]. Ö ₂₁ /ÖA ₁₁ : Kelime oyunları, tekerleme, şiir vb. etkinlikler yapıyorum [IX]. Ö ₁₈ : Kitap okutma, yorum yaptırma, soru hazırlama yapıyoruz [X].	İlk kez karşılaşılan sözcükler Akıştan tahmin ettirme Sözlük kullanma Sözlük defteri Yeni sözcükleri cümlede kullanma Etkinlik düzenleme	Metin işleme süreci Söz varlığını geliştirme Bağlam temelli sözcük öğretimi

Tablo 5'te işlenen verilere bakıldığında katılımcıların metin işleme sürecindeki sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi ile ilgili uygulamalarına bakıldığında, öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları ve altını çizerek belirledikleri sözcüklerin anlamını kavratmada; akıştan tahmin ettirme (Ö_{1,11,12}/ÖA_{1,2,4,5,6,7,10}), sözlükten baktırma (Ö_{1,11,12,2,7,9,15/3,5,4,6,10,13,14,16,17,19,20,25}/ÖA₃), bulmaca çözdürme (Ö₈) ve kelime oyunları, tekerleme, şiir vb. etkinlikler yapma (Ö₂₁/ÖA₁₁) gibi etkinlikler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Verilerden elde edilen en

◆ Ali Göçer

önemli bulgu, ilk kez karşılaşılan sözcüklerin anlamını kavratmada öğretmenlerin tamamına yakını (25 öğretmenden 19'u %76) sözlüğe baktırıldığını; öğretmen adaylarının ise yarıdan fazlasının (11 öğretmen adayından 7'si %64) bağlamdaki akıştan tahmin ettirdiğini belirtmesidir.

Tablo 6. Lisans eğitiminin sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi için öğretmen/öğretmen adaylarına hazırbulunuşluğu sağlama durumu

<i>A₅: (Genelde) lisans eğitiminde (özelde de) bu eğitim sürecinde aldığımız sözcük bilgisi, özel öğretim yöntemleri vb. derslerin; sözcük dağarcığının dil kullanımı ve birey açısından önemi, sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi teknikleri vb. noktalarda size yeterli bir hazırbulunuşluk kazandırdığımızı düşünmüyor musunuz? Neden?</i>		
Tarih: 26-28.10.2015 / 02-13.11.2015	Kodlayarak Temalandırma	
Saat: Her görüşme ± 1'er saat.	Kodlar	Temalar
Ö _{1,11} : Hayır düşünmüyorum, çünkü bu konular fazla önemsenmedi, düz anlatım yoluyla bize verildi, uygulamalarda bunlar üzerinde durulmadı. Sınavlarda başarılı olmak için bunlara çalıştık [I].	Uygulama	Metin işleme süreci
Ö _{2,6} : Öğretmen ve öğrenci için temel sıkıntı okuma ve kavram bilgisi eksikliği. Bu sıkıntı giderildiğinde zihin havuzu dolmaya başlayacaktır [II]. Ö _{3,15} /ÖA _{11,17} : Lisans eğitiminde bize hazırbulunuşluk sağlandığını sanmıyorum [III]. Ö _{4,20} : Çok katkısı olduğuna inanmıyorum. Masa başı ilim adamlarının tez ve kitaplarında uygulama ile uyuşan sadece %10 [IV]. Ö _{5,8} : Hayır, yeterli bulmuyorum. Bu lisans eğitiminde bu konu üzerinde fazlaca durulmalı, öğretmen adaylarına bu konunun önemi daha da vurgulanmalı [V]. Ö ₇ : Hayır. Sözcük dağarcığının geliştirilmesi için yeterli farkındalık kazandırılmadı [VI]. ÖA ₁₂ : Uygulamaya dönük dersler bu açıdan çok yararlı oldu ama genel olarak lisans eğitiminde bu hazırbulunuşluğu sağlayamadım [VII]. ÖA _{3,5} : Kesinlikle kazandırdığımı düşünüyorum. Özel Öğretim Yöntemleri dersi uygulamalarımızda bu hazırbulunuşluğu kazandığımı düşünüyorum [VIII].		
Ö _{9,13,16} : Hayır. Edebiyat fakültesi mezunu olduğum için bu alanda bir eğitim almadım [IX]. Ö ₁₀ : Hayır, yeterli bulmuyorum [X]. Ö ₁₂ : Lisans eğitimimi uzaktan eğitim ile tamamladım. Bu konuda yeterli alt yapım olduğunu düşünmüyorum [XI]. ÖA _{6,8,9} : Lisans eğitimimizde Özel Öğretim Yöntemleri dersinde sözcük öğretimi konusunda beceri sahibi olduğumuzu düşünüyorum [XII]. Ö _{21,25} /ÖA ₇ : Lisans eğitimimizde sözcük öğretimi konusunda teorik bilgi edindik [XIII]. ÖA ₁₀ : Kısmen düşünüyorum [XIV].	Lisans türü	
	sözcük öğretimi teknikleri	

Tablo 6'dan da görülebileceği gibi katılımcıların lisans eğitiminde sözcük dağarcığının dil kullanımı ve birey açısından önemi, sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi teknikleri vb. noktalarda kendilerine yeterli bir hazırbulunuşluk kazandırıp

kazandırmadığı konusunda şunları söylemişlerdir: Hayır (Ö_{1,11,9,13,16}), kısmen ÖA₁₀), sözcük dağarcığının geliştirilmesi için yeterli farkındalık kazandırılmadı (Ö_{7,1,11}), lisans eğitiminde bize hazırbulunuşluk sağlandığını sanmıyorum (Ö_{3,15}, ÖA_{11,17}), Çok katkısı olduğuna inanmıyorum (Ö_{4,10,20}), hayır, yeterli bulmuyorum (Ö_{5,8}) şeklinde görüş belirtmişlerdir. Lisans eğitiminde yeterli farkındalık kazandırılmadı (Ö₇). Hayır. Edebiyat fakültesi mezunu olduğum için bu alanda bir eğitim almadım (Ö_{9,12,13,16}). Özel Öğretim Yöntemleri dersi uygulamalarımızda bu hazırbulunuşluğu kazandığımı düşünüyorum (ÖA_{3,5,6,8,9}).

Katılımcıların cevaplarına bakıldığında iki öğretmen adayı dışında tamamının lisans eğitiminde sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi teknikleri açısından kendilerine yeterli bir hazırbulunuşluk kazandırılmadığı düşüncesindedirler. Bunun yanında görüşüne başvuru alan öğretmen adaylarının yarıya yakını kendilerine yeterli bir hazırbulunuşluk kazandırıldığı görüşündedirler.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların söyledikleri eser ismi/künyesi ve kaynakça bilgilerine bakıldığında TDK'nın Türkçe sözlüğü yanında farklı sözlük türü (Atasözler ve Deyimler Sözlüğü, eşanlamlılar, şair ve yazarlar sözlüğü, elektronik sözlükler vb.) açısından sözlük bilgisi konusunda yeterli bir seviyede olmadıkları görülmektedir.

Katılımcılardan iki öğretmen adayı dışında tamamı derslerinde Türkçe sözlük kullanmaktadırlar. Dört katılımcı (Ö_{3,11,14,25}) Türkçe sözlük dışında farklı sözlük kullandığını; iki katılımcı (ÖA_{6,7}) sözcük öğretimi uygulamalarında bağlamdan hareket edileceği için sözlüğü son çare olarak kullandığını [1V], bir katılımcı (Ö₂₁) bazen sözlük kullandıklarını, iki katılımcı da (ÖA_{10,11}) hiç sözlük kullanmadığını ifade etmiştir.

Sözcük öğretimi uygulamalarında bağlamdan hareket etme yaklaşımıyla öğrenilen sözcüklerin farklı bağlamlarda farklı anlam yüklenebileceği görüşü öne çıksa da katılımcıların çoğunun bu anlayışla hareket etmedikleri anlaşılmaktadır. Demircan'a (1983, 147) göre, öğretim sürecinde sözcükler çoğunlukla yalnızca anlamı açıklanacak birimler olarak görülmekte, böylece daha çok anlamın nasıl açıklanacağı üzerinde durulmaktadır. Bu ise ya eş anlamlı ya karşıt anlamlı sözcükler ya da anlamı açıklayıcı sözler ve tanımlarla öğretilmektedir. Türemiş olanlar çözümlenerek de öğretilmekte ama sözcüklerin kullanım ilişkileri bir yana bırakılarak bu özelliklere yeterince yer verilmemektedir.

Sözcük öğretimi boyutları yeni sözcüklerin öğrenilmesinde, öğrenilen sözcüklerin hatırlanmasında ve yanlış öğrenmelerin düzeltilmesinde son derece önemli öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündoğdu, 2012, 208).

◆ Ali Göçer

Katılımcıların metin işleme sürecindeki sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi ile ilgili uygulamalarına bakıldığında, katılımcılar öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları sözcüklerin anlamını kavratma uygulamalarında farklılık görülmektedir. Öğretmenler sözlüğe baktırma, öğretmen adayları ise sözcüğün anlamını bulunduğu bağlamdan çıkarma tekniğini uyguladıkları anlaşılmaktadır.

Sözcük öğretiminde takip edilen yöntem öğrencilerin yeni sözcük öğrenme, öğrendikleri yeni sözcükleri anlama ve anlatma etkinliklerinde kullanma ve bu yolla aktif söz varlığını genişleterek okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini etkin kullanma yeterliği kazanmaları hedeflenmektedir. Nitekim Pehlivan (2003, 84), dört temel dil becerisinin kazandırılması ile sözcük dağarcığı arasındaki ilişkiye dikkat çekmekte ve öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini anlamaları, sözcükleri doğru anlamlandırmalarına bağlı olduğunu altını çizmektedir. Göçer (2015, 53) de sözcüklerin anlam yükünün farkında olmak, bir başka ifade ile bireyin sözcük dağarcığının zengin olması okunan metinden yapılabilecek alımlama ve çıkarımların en temel belirleyicisi olduğunu vurgulamaktadır.

Katılımcılar söz varlığının bireyin dilsel, zihinsel ve sosyal gelişiminde taşıdığı önemin bilincindedirler. Özellikle sözcük dağarcığının etki alanı, zenginliği ve avantajları konusunda ortaya koydukları görüşler ve sahip oldukları bakış açıları okullarda eğitim süreçlerinde öğrencilerin üst düzey beceriler kazanmalarını sağlayacağı düşüncesini uyandırması önemli bulunmuştur.

Katılımcılar sözcük dağarcığının dil kullanımı ve birey açısından önemi, sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi teknikleri vb. noktalarda kendilerine lisans eğitimi süresinde yeterli bir hazırlanmışlık kazandırılmadığı görüşündedirler. Dilidüzgün'e göre, Türkçe ders kitaplarında sözcük öğretme yöntemlerinin öğrencilerin "sözcüğü bilmesi" için yeterli değildir (Dilidüzgün, 2014, 251). Gerek eğitimcilerin gerekse etkinliklerde en temel öğretim aracı olarak kullanılan ders kitaplarının öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmesini sağlayacak şekilde hazırlanmalarının gereği öncelikli bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Öneriler

Sözcük öğretimi önemlidir. Çünkü bireyin sahip olduğu söz varlığı dinleme, okuma ve anlamalarıyla; okuyup dinledikleri üzerinde düşündüklerini, istek, hayal ve tasarımlarını konuşarak ya da yazarak ortaya koyabilmeleri için anlam taşıyıcısı olarak sahip olduğu söz varlığına başvuracaktır. Sahip olduğu söz varlığının verdiği imkân ölçüsünde bu temel dil becerilerini etkin kullanabilecektir. Bu açıdan sözcük öğretimi önemsenmelidir. Gür'e (2014, 249) göre, sözcük öğretimi belli bir plan, hedef ve politika dâhilinde yapılmalıdır. Bunun için ilgili bakanlık ve idarelerin, üniversitelerin, okulların, meslek odalarının vb. paydaşların işbirliği içinde uzun süreli olarak çalışmaları gerekmektedir.

‘Öğrencilerin sözcük dağarcıklarını zenginleştirmek için metin işleme sürecinde sözcük öğreniminin öğrencilerin etkin olduğu amaçlı, sistemli ve bilinçli etkinliklerle gerçekleştirilmesi gerekir (Göçer, 2015, 52)’. Sınıf, Türkçe öğretmenliği ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde özellikle özel öğretim yöntemleri derslerinde öğretmen adaylarına sözlük kullanımı ve sözcük öğretimi teknikleri açısından bir bilinç kazandırılmalı, bu konuda belli düzeyde bir hazırbulunuşluk sağlanarak mesleğe hazır hâle getirilmelidir.

Metin işleme süreçlerinde kazanım-etkinlik-gelişim durumunun belirlenmesi etkinliklerinde sözcük unsuruna önem verilmeli ve çözümlenecek metinlerde öğrencilerin ilk kez karşılaşacakları yeni sözcüklerin oranı metnin toplam sözcük sayısının %3-5 arasında olmalıdır.

Sözcükler öğretilirken, sözcüğün sadece metindeki anlamı değil, bütün anlamları üzerinde durulmalıdır. Türk eğitim sisteminde anlama ön planda olduğu için sözcüklerin birden fazla anlamı öğretilerek kullanma sağlanmalıdır. Sözcüklerin tam anlamıyla öğrenilmesinden sonra, öğrencileri sözcükleri kullanmaya özendirmelidir (Çetinkaya, 2002, 174/176).

Okullarımızda eğitim ve öğretim gören öğrenciler, tahsil hayatları içinde gündün güne gelişen bir kelime dağarcığına sahip olmalıdırlar. Kelime dağarcığının gelişmesinde Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin rolü çok büyüktür (Karakuş, 2000, 127). Bu açıdan okullarda başta Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı olmak üzere sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği gibi dil eğitimi verecek öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü lisans programlarına bir dönemde iki saatlik *Sözlük Bilgisi ve Sözcük Öğretimi* dersi konulmalıdır.

Kaynakça

- BİLGİN, Muhittin (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz* (2. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara.
- BİLİM, Yasin (2015). Görüşme Tekniği (ss. 235-246), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Editörler: A. Yüksel, A. Yanık ve R. A. Ayazlar), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- BİNGÖL, Zekeriya (2006). “Sözlük ve Sözlükçülük üzerine Bir Araştırma”. *Akademik Bakış*, 9, 1-9.
- BUDAK, Yusuf (2000). “Sözcük Öğretimi ve Sözcüğün İşlevi”. *Dil Dergisi*, 92, 19-26.
- ÇETİNKAYA, Zeynep (2002). *İlköğretim İkinci Kademe Altıncı Sınıfta Ana Diline Ait Sözcüklerin Öğrenilmesi ve Kavranılmasına İlişkin Bir Araştırma*, Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale.
- DEMİRCAN, Ömer (1983). “Sözcük Öğretimi ve Türkçe-İngilizce Sözcük Yapım Türleri Üzerine Bir Karşılaştırma”. *Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı*, 379-380, 146-159.
- DEMİRCİ, Kerim (2015). *Kelime Bilgisi El Kitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara.

◆ Ali Göçer

- DİLİDÜZGÜN, Şükran (2014). “Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretme Yöntemlerinin Yeterliliği”. **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(17), 233-258.
- GLESNE, Corrine (2012). “Kelimelerin Uçmasını Sağlama: Görüşme Yoluyla Anlamak (ss. 138-188, çev. P. Yalçınoğlu)”, **Nitel Araştırmaya Giriş** (Çeviri Editörleri: A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu), Anı Yayıncılık, Ankara.
- GÖÇER, Ali (2001). “Türk Dili ile İlgili Sözlüklere Genel Bir Bakış ve Günümüz İlköğretim Sözlükleri”. **Türk Dili**, 598, 388-403.
- GÖÇER, Ali (2009). “Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri ve Sözlük Kullanımı”. **Turkish Studies**, 4(4), 1025-1055.
- GÖÇER, Ali (2015). “Türkçe Dersi Metin İşleme Sürecinde Bağlam Temelli Sözcük Öğretimi ve Etkin Sözcük Dağıtım Oluşturmadaki İşlevi”. **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, 3(1), 48-63.
- GÜLER, Ahmet; HALICIOĞLU, Mustafa B. ve TAŞĞIN, Serkan (2015). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma** (2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- GÜNAY, Doğan (2007). **Sözcükbilime Giriş**, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- GÜNDOĞDU, Ayşe Eda (2012). “İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 1(1),201-217.
- GÜNEY, Nail ve AYTAN, Talat (2014). “Aktif Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Bir Etkinlik Önerisi: Tabu”. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(5), 617-628.
- GÜR, Tahir (2014). “Bağlam Temelli Öğretimin İlkokul Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Kelime Öğretiminde Kullanılması”. **Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2(2), 242-253.
- KARAKUŞ, İdris (2000). **Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Öğretmen El Kitabı**, Sistem Ofset Yayınları, Ankara.
- KIRAN, Ayşe (2015). “Anlambilim ve Dil Öğretimi (ss. 57-95)”, **Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi** (Editörler: E. Korkut ve İ. O. Ayırır), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- MİLES, Matthew B. ve Huberman, A. Michael (2015). “Analizde İlk Adımlar (ss. 50-89, çev. A. Ersoy)”, **Nitel Veri Analizi** (Çeviri Editörleri: S. Akbaba ve A. Ersoy), Pegem Akademi, Ankara.
- ÖZDEMİR, (1991). “Söz Dağıtımının Zenginleştirilmesi (ss. 212-227)”, **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- PATTON, Michael Quinn (2014). “Nitel Mülakat Yapma (ss. 339-427, çev. M. Çakır ve S. İrez)”, **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri** (Çeviri Editörleri: M. Bütün ve S. B. Demir), Pegem Akademi, Ankara.
- PATTON, Michael Quinn (2014). “Nitel Analiz ve Yorumlama (ss. 431-539, çev. A. Çekiç ve A. Bakla)”, **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri** (Çeviri Editörleri: M. Bütün ve S. B. Demir), Pegem Akademi, Ankara.

- PEHLİVAN, Ahmet (2003). "Türkçe Kitaplarında Kelime Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları". *Dil Dergisi*, 122, 84-94.
- ŞEKERLER, Sibel A. (2015). "Derinlemesine Görüşme (ss. 186-201)", **Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları** (Editörler: F. N. Seggie ve Y. Bayyurt), Anı Yayıncılık, Ankara.
- YALÇIN, Süleyman Kaan ve ÖZEK, Fatih (2006). "Söz Varlığının Temel Dil Becerilerinin ve Akademik Disiplinlerin Kazanımına Olan Etkileri". *Millî Eğitim*, 171, 130-139.
- YAMAN, Havva ve AKKAYA, Derya (2014). "İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Anlamı Bilinmeyen Kelimeler İçin Kullanılan Bağlam Türleri". *İlköğretim Online*, 13(1), 74-93, 2014.
- YELBAY, Yasemin (2015). "Sözcük Bilgisi ve Öğretimi (ss. 351-368)", **Dil Öğretimi** (Editör: N. Bekleyen), Pegem Akademi, Ankara.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2013). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** (9. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.